

Universiteit
Leiden
The Netherlands

For the youth : juvenile delinquency, colonial civil society and the late colonial state in the Netherlands Indies, 1872-1942

Dirks, A.

Citation

Dirks, A. (2011, June 23). *For the youth : juvenile delinquency, colonial civil society and the late colonial state in the Netherlands Indies, 1872-1942*. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/17773>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/17773>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Samenvatting

‘Voor de Jeugd’: Jeugdcriminaliteit, particuliere organisaties en de laat-koloniale staat in Nederlands-Indië, 1872-1942.

Inleiding

Ze kwamen in het opvoedingsgesticht aan in lompen, met de lange haren wild in hun gezicht, hun lichaam bedekt door wonden, ondervoed en met schichtige ogen, aldus de directeur van het Landsopvoedingsgesticht Semarang, Nederlands-Indië, in 1918. De mensen waar hij over sprak waren merendeels Indonesische jongens tussen de zeven en zestien jaar oud die van de koloniale rechters een heropvoedingstraf hadden gekregen wegens crimineel gedrag. De meeste minderjarigen hadden voedsel of geld gestolen, omdat ze op straat zwierven en honger hadden, anderen woonden bij hun familie maar pleegden uit de hand gelopen kattenkwaad. Heel soms was er doodslag in het spel. Zoals in het geval van de jongen van het eiland Sumatra die per ongeluk een vriendje had doodgeslagen in hun ruzie om een zangvogeltje. Af en toe werd er ook een meisje tot heropvoeding veroordeeld. Dat ging dan meestal om diefstal – soms van Hollandse werkgevers - of om ‘onzedelijk gedrag’ zoals (vermeende) prostitutie.⁹⁸⁰ Vanaf 1918 werden er zes staatsopvoedingsgestichten opgericht en zeker tweemaal zoveel particuliere tehuizen en landbouwkolonies, om deze jongeren opnieuw op te voeden.

Zorg over het gedrag van kinderen en jonge volwassenen is van alle tijden en plaatsen, maar nam en neemt steeds andere vormen aan. Kinderen zijn de toekomst, wordt al eeuwen gezegd, en juist daarom trekt hun ontwikkeling de aandacht van volwassenen. Jongeren zijn in deze optiek niet alleen de ‘zorg’ van hun ouders, maar van de samenleving als geheel. De ontwikkeling van het kind bepaalt de ontwikkeling van de samenleving. Dit idee nam in de Westerse wereld een vlucht in de negentiende eeuw, toen kinderen en volwassenen die afweken van de burgerlijke beschavingssnormen daar niet alleen voor werden gestraft, maar in steeds grotere mate werden aangezet en gedwongen tot gedragsverandering. Rehabilitatie en heropvoeding werden geveleugelde

⁹⁸⁰ Al deze voorbeelden komen uit de jaarverslagen van de Landsopvoedingsgestichten 1919-1930, die in de Universiteitsbibliotheek in Leiden te vinden zijn.

woorden die begonnen door te dringen tot het gevangeniswezen en de weezorg in Nederland en - met de opkomst van de koloniale beschavingsmissie die bekend staat als de Ethische Politiek - ook in het Nederlands-Indië van rond 1900.

Bevindingen

De manier waarop jeugdcriminaliteit in de Nederlandse kolonie werd gezien en bestreden toont ons veel over de ontwikkeling van Nederlands-Indië in de laatste vijftig jaar van haar bestaan. In deze samenleving speelden verenigingen en organisaties van lokale inwoners een belangrijke rol in de vormgeving en uitvoering van overheidsbeleid en was er onder Nederlanders en Indonesiërs (avant-la-lettre) veel meer gaande dan slechts anti-koloniale of pro-koloniale politiek. Als we kijken naar de ontwikkeling en uitvoering van jeugdheropvoeding in de kolonie, zien we dat verschillende partijen betrokken waren bij de bestrijding van jeugdcriminaliteit en dat de regering niet in staat was om dit zonder de aanzienlijke hulp en medewerking van burgerlijke organisaties te doen. De laat-koloniale staat kenmerkte zich door grote ambities tot ‘verbetering’ van de samenleving en ‘verheffing’ van de bevolking en tegelijkertijd zeer beperkte middelen en mankracht om dit beleid ook over het enorme grondgebied te verspreiden. De bestrijding van jeugdcriminaliteit was een typisch voorbeeld van laat-koloniale symbool politiek: het was een populair onderwerp dat raakte aan allerlei – voornamelijk Europese - angsten en zorgen rond de veiligheid van de koloniale samenleving, vooral tijdens en na de Eerste Wereldoorlog. Uiteindelijk werd maar een zeer gering aantal jongeren – tussen 1918 en 1938 ongeveer 4.500 à 5.000 - veroordeeld en daadwerkelijk heropgevoed.

Rond de eeuwwisseling van 1900 waren het nog niet de koloniale machthebbers maar Nederlandse Christelijke idealisten die zich bezig hielden met zwervende en criminele kinderen in Indië. In de late negentiende eeuw kwamen Johannes (Pa) van der Steur en Adolf van Emmerik onafhankelijk van elkaar naar de kolonie om daar Christelijke ideeën en levenswaarden onder de Nederlandse en lokale bevolking te verspreiden. Pa van der Steur had in Nederland al een lange carrière als missiewerker onder alcoholisten en prostituees achter de rug en arriveerde in 1892 in de kolonie om Gods’ Woord aan militairen te verkondigen. Al snel had hij echter meer werk aan hun verwaarloosde of in de steek gelaten Indo-Europese nakomelingen en legde hij zich toe

op het oprichten en leiden van het grote kindertehuis Oranje-Nassau in de Javaanse garnizoensstad Magelang.

Van der Steur paste in een traditie van al langer bestaande koloniale particuliere zorg rondom de loyaliteit van Indo-Europese kinderen aan de Nederlandse cultuur en taal. Deze kinderen hadden door hun Europese vader namelijk een Europese wettelijke status, maar gedroegen zich door de invloed van hun Indonesische moeder en familie vaak niet zoals Europeanen geacht werden zich te gedragen. Ze hadden niet alleen een bruine huid, maar spraken ook een lokaal dialect en voelden zich thuis in de kampong. Hun (her-)opvoeding richtte zich dan ook op Europeanisering, maar dan wel in een specifieke vorm; ze moesten zich betamelijk gedragen maar niet denken dat ze gelijk waren aan of evenveel mogelijkheden hadden als blanke Europeanen. De koloniale staat wist al snel de weg naar Van der Steur te vinden en stuurde vanaf 1909 ook af en toe veroordeelde Indo-Europese kinderen naar het gesticht voor heropvoeding.

Adolf van Emmerik arriveerde in 1894 in Indië als één van de eerste twee afgezanten van het Leger des Heils om het geloof te gaan verspreiden onder Javanen. Hij verliet deze organisatie binnen een paar jaar omdat hij en zijn vrouw Alice geloofden dat ze op eigen wijze meer konden betekenen voor de arme en verpauperde Javanen waar ze mee in aanraking kwamen. De Witte Kruis Kolonie in Salatiga (opgericht door de Van Emmeriks in 1902) werd een landbouwkolonie waar zowel volwassenen als kinderen opgevangen en ‘heropgevoed’ werden. Inwoners werden verplicht om op het land of in de ambachten te werken en aangespoord om volgens Christelijke normen en waarden te leven en naar de kerkdiensten te komen. De meeste inwoners deden dit en lieten zich uiteindelijk dopen. Van Emmerik besteedde speciale aandacht aan de opvoeding en scholing van de (wees-)kinderen en de veroordeelde jeugdcrimineeltjes die de regering naar zijn landbouwkolonie stuurde. In Van Emmerik’s visie vormden deze kinderen de nieuwe generatie ‘verbeterde’ en Christelijke Javanen die tegenwicht konden bieden aan het oprukken van de Islam in Indië. De koloniale overheid was wel te spreken over de initiatieven van Van der Steur en Van Emmerik; ze boden een plek aan jongeren die veroordeeld werden of rondzwierven zonder dat de overheid hier veel voor hoefde te doen of betalen.

In 1906 werd een verandering ingezet door het uitkomen van een belangrijk koloniaal veiligheidsonderzoek van de voormalige rechter Boekhoudt, dat de aanwezigheid van jeugdcriminaliteit verder problematiseerde. Er klonken nieuwe stemmen die pleitten voor een grotere overheidsinvestering in de bestrijding van jeugdcriminaliteit, nieuwe wetten en de oprichting van door de staat geleide heropvoedingsgestichten. Koloniale bestuurders en blanke inwoners maakten zich namelijk in toenemende mate zorgen over de veiligheidssituatie in de kolonie, in samenhang met een overkoepelende angst voor anti-koloniale en nationalistische agitatie. Dit kwam door interne ontwikkelingen, zoals kleine protesten en de oprichting van steeds meer Indonesische organisaties en verenigingen die zich kritisch uitlieten over het koloniaal bestuur. Ook internationale gebeurtenissen speelden een rol: De anti-koloniale oorlog die de Filippijnen voerden tegen de Spanjaarden en Amerikanen (1896-1913), de nederlaag van de Russen tegen de Japanners in 1904-1905 en het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog in 1914. In Nederlands-Indië zag men overal bewijzen voor ‘oproer’ onder de lokale bevolking: rietbranden, lokale onlusten en een bloeiend verenigingsleven werden merendeels over de kam van protest tegen de Nederlandse aanwezigheid geschoren. Dit terwijl veel van deze acties en initiatieven feitelijk veroorzaakt werden door lokaal wanbeleid, armoede en sociaal protest en gericht waren op verbetering van het bestaande koloniale bestuur.

De nieuwe heropvoedingwet en de oprichting van de moderne Landsopvoedingsgestichten moest voorkomen dat Indonesische zwerv- en probleemjongeren zich zouden voegen bij anti-Nederlandse en nationalistische elementen in de kolonie, en zou de samenleving ook op korte termijn veiliger maken. Bovendien werd een beleid ten aanzien van jeugdheropvoeding gezien als een teken van Westerse ‘moderniteit’, en de koloniale regering wilde graag modern en progressief overkomen om haar eigen bestaan te rechtvaardigen. Tot slot konden deze welopgevoede Indonesische jongeren dienen als een voorbeeld voor hun familieleden en dorpsgenoten: de ex-crimineeltjes zouden omgevormd worden tot ‘goede’ koloniale onderdanen en laten zien hoe men zijn kinderen eigenlijk diende op te voeden.

Dat de koloniale regering daadwerkelijk haar eigen heropvoedingsgestichten opende had alles te maken met de rol die religie speelde voor het koloniaal bestuur. De

Islam was het grootste geloof in de archipel en Nederlandse regeerders hadden altijd geprobeerd om de moslimbevolking niet te agiteren. De rond de Eerste Wereldoorlog oploeiende 'Inlandsche' sympathie voor het verliezende Islamitische Ottomaanse Rijk leidde tot toenemende zorgen over de mogelijkheid van Islamitisch verzet tegen de Westerse aanwezigheid. Door middel van nieuw opgerichte Islamitische verenigingen en partijen als Sarekat Islam (1912) en Muhammadiyah (1912) organiseerde de inheemse bevolking zich en werden Islamitische ideeën over de samenleving en het koloniale bestuur steeds duidelijker verwoord. Dit deed de overheid weer vrezen voor protesten en onrust. Met de nieuwe heropvoedingwet van 1918 konden kinderen makkelijker in een gesticht geplaatst worden en zou het aantal Islamitische kinderen in de Christelijke gestichten van Oranje-Nassau, Witte Kruis en het Leger des Heils snel stijgen. Om inheemse protesten tegen deze situatie te voorkomen opende de koloniale regering in 1918 het eerste religieus 'neutrale' en door de staat beheerde en betaalde heropvoedingsgesticht te Semarang.

Hoe belangrijk de rol van particuliere organisaties in Nederlands-Indië was blijkt uit de ontwikkeling van het heropvoedingsstelsel na 1918. Niet alleen waren particulieren als Van der Steur en Van Emmerik de eersten die heropvoeding van verwaarloosde, verweesde en criminele jongeren serieus ter hand namen, een nieuwe generatie Nederlandse en inheemse inwoners bleek cruciaal voor de uitvoering van het regeringsbeleid. Al in de vroege jaren twintig zorgde de nieuwe heropvoedingwet en het enthousiasme van lokale rechters voor een zodanige stijging van het aantal veroordeelde jongeren dat de regeringsgestichten niet genoeg plek boden en de kinderen in gevangenissen op overplaatsing moesten wachten. Dit was tegen alle intenties, afspraken en wettelijke maatregelen in. De Vereniging voor jeugdzorg Pro Juventute – opgericht door Nederlandse koloniale inwoners - protesteerde dan ook hevig tegen deze situatie en drong aan op de opening van meer Landsopvoedingsgestichten. De organisatie, waar ook veel overheidsdienaren lid van waren, hielp zelf met het oplossen van de problemen door jongeren te plaatsen in kleine lokale Pro Juventute tehuizen (o.a. in Batavia, Semarang, Malang, Soerabaja en Medan) en de opening van een grote heropvoedingskolonie voor Indonesische jongens nabij Soerabaja. De Klakah Landbouwkolonie bood plaats aan ongeveer 120 jongens en bleef tot het einde van de koloniale periode een belangrijke rol

spelen in het heropvoedingssysteem. Pro Juventute verenigingen in de grote Europese steden van Nederlands-Indië werden in de jaren twintig en dertig serieuze partners van de overheid door jeugdwerk in de wijken te doen en dossiers aan te leggen over de achtergrond van minderjarigen die in aanraking kwamen met de politie. In eerste instantie richtte de organisatie zich op Indo-Europese jongeren maar als snel bestond het grootste deel van haar 'klanten' uit inheemse kinderen. Pro Juventute werd door de koloniale regering zeer geprezen voor haar activiteiten en de preventieve werking die hiervan uitging.

De verenigingen die actief waren op het gebied van jeugdcriminaliteit hadden niet uitsluitend een Europees karakter. Pro Juventute deed haar best om ook leden en bestuurders uit de inheemse en Chinese bevolkingsgroepen te werven, en slaagde hier vooral in de jaren dertig steeds beter in. Blanke Pro Juventute leden zagen dit als een manier om inheemse kinderen zo goed mogelijk te kunnen begeleiden en contact te maken met de inheemse samenleving als geheel. Voor inheemse leden van Pro Juventute waren de activiteiten een mogelijkheid om te emanciperen; door mee te doen aan burgerlijke activiteiten toonden ze aan dat zij verantwoordelijke inwoners waren die net zo goed bij bestuur betrokken konden worden als blanke inwoners. Hun betrokkenheid bood ook de kans om invloed uit te oefenen op de vormgeving van de koloniale samenleving, een mogelijkheid die op politiek niveau vooralsnog ontbrak.

Organisaties die volledig bestonden uit Indonesiërs speelden ook een grote rol bij de opvang en heropvoeding van - crimineel handelende - zwerfjongeren. Grote landelijke organisaties als Muhammadiyah (met een progressief Islamitisch karakter) en kleinere lokale verenigingen voor jeugdzorg hielden zich zeer actief bezig met heropvoeding van – en onderwijs aan Indonesische kinderen en jongeren. Het Nederlandse en Europese beschavingsideaal ten aanzien van de lokale inwoners van Indië werd door deze organisaties omgevormd tot een eigen variant. Muhammadiyah wilde dat jonge Indonesiërs een sterk Islamitische identiteit zouden ontwikkelen, tegelijkertijd met een goede Westers georiënteerde opleiding. Deze mensen zouden in staat moeten zijn om een leidende rol te gaan spelen in de koloniale samenleving. Muhammadiyah richtte zich dus niet persé tegen het koloniale bewind, maar wilde een veel groter aandeel voor Indonesische moslims binnen dit systeem. Op deze manier zagen ook veel kleinere

Indonesische verenigingen een rol voor zichzelf weggelegd: niet zozeer op het vlak van anti-koloniale activiteiten, maar vooral als opvoeders van een nieuwe groep Indonesiërs die mee zouden kunnen doen in een veel breder gedefinieerd koloniaal bewind.

De Nederlandse visie op heropvoeding van afwijkende en criminele jeugd was behoudender en veel meer dan de Indonesische gericht op het bewaren van de grenzen tussen de verschillende ‘rassen’, rangen en standen binnen de kolonie. Net zoals in het koloniale onderwijssysteem, waarin een Westerse en Nederlandstalige opleiding zoveel mogelijk voorbehouden bleef aan de Indonesische elite, werd het gemiddelde straatkind of criminele kind ook geacht om zijn of haar plek in de samenleving te kennen en behouden. Sociale stijging was uit den boze, dit zou slechts onrust en een bedreiging voor de elite veroorzaken. De koloniale heropvoedingsgestichten waren dan ook gericht op het behouden van de raciale, culturele en religieuze identiteit van de jongeren die er terecht kwamen. Jongeren ontvingen eenvoudig algemeen onderwijs, ongeveer zoals op de dessa-scholen, en werden verder opgeleid om een vak uit te oefenen. Voor jongens ging dat om metaal- en houtbewerking, in sommige gevallen om land- en tuinbouwkennis, en de meisjes leerden huishoudelijke vaardigheden, handwerken en naaien.

Toch zorgde het heropvoedingssysteem ook wel degelijk voor nieuwe ontwikkelingen. De Maleise taal werd als algemene voertaal in de gestichten gebruikt en de Nederlandse heropvoeders stimuleerden een overkoepelend groepsgevoel voor jongeren afkomstig van verschillende plaatsen, met hun eigen lokale talen en culturele identiteiten. Uit de verslagen van de heropvoedingsgestichten blijkt dat de jongeren hun lokale identiteit meestal ontstegen en onderling vriendschappen en banden aangingen. Niettemin waren er ook conflicten tussen jongeren van verschillende eilanden en juist daarom deden de Nederlandse begeleiders nog harder hun best de pupillen bij elkaar te brengen. Op een ander vlak waren heropvoeders juist zeer gekant tegen een ‘Inlandsch’ gevoel van verbondenheid: Het inheemse lagere personeel - de zogenaamde mandoers - die als bewakers en begeleiders fungeerden, sloten allerlei verbonden met de pupillen. Er werd onderling gehandeld in zeep en sigaretten en de mandoers knepen vaak een oogje dicht bij ontsnappingspogingen. Dit werd door de Nederlanders niet herkend als een groeiend nationaal gevoel, dat zich mogelijk tegen de Nederlanders richtte, maar gezien als nalatigheid en onbekwaamheid van de mandoers, die gewoon te laag opgeleid

en simpel waren om te begrijpen dat zij een voorbeeldrol moesten vervullen voor de jongeren.

De verhalen en ervaringen van de kinderen en jongeren die in aanraking kwamen met het koloniale heropvoedingsstelsel spelen een grote rol in de laatste drie hoofdstukken van mijn proefschrift. Er zijn nauwelijks ooggetuigenverslagen en egodocumenten van jongeren zelf te vinden, maar andere bronnen geven toch inzicht in aspecten van hun leven in de gestichten. Overheidsverslagen over het functioneren van de particuliere gestichten, documenten van rechtszittingen, de jaarverslagen van de Landsopvoedingsgestichten, Pro Juventute tijdschriften en jaarverslagen, de tijdschriften van de Witte Kruis Kolonie en de verslagen over Oranje-Nassau bieden een schat aan verhalen en impressies. Als kers op de taart zijn er een zestigtal prachtige en unieke protest- en klaagbrieven van ouders aan de regering, die ik vond in het Nationaal Archief in Jakarta. Door tussen de regels door te lezen en de woorden van blanke heropvoeders te analyseren, ontstond er langzaam een beeld van de praktijk van heropvoeding in Indië.

Als er één ding duidelijk is geworden over het dagelijks leven van tot heropvoeding veroordeelde kinderen is het de diversiteit van hun ervaringen. Hun levensomstandigheden hingen af van welk gesticht ze bewoonden en dit was gerelateerd aan hun wettelijke status (Europees of Inlands), of ze jongens of meisjes waren en wat voor gedrag ze vertoonden. Jongeren speelden hier zelf een belangrijke rol in, zo vond ik vele voorbeelden van kinderen die wegliepen van het ene gesticht om vervolgens terug te keren naar een gesticht waar ze het meer naar hun zin hadden. Anderen ontsnapten aan heropvoeding door terug te keren naar een leven op straat of bij hun families. Ook binnen het gestichtsleven creëerden pupillen hun eigen ruimte: door ziekte te veinzen, handel te drijven, hun eigen bondgenootschappen te sluiten en het personeel voor de gek te houden.

De Landsopvoedingsgestichten waren het visitekaartje van de koloniale regering en werden ontworpen en geleid als ‘moderne’ jeugdinstellingen. Ze waren de strengste tehuizen van Indië, waarin orde, rust, regelmaat, scholing en lichaamsbeweging het leefritme bepaalden. Deze gestichten stonden merendeels in steden, werden vaak gehuisvest in verbouwde gevangenissen of ziekenhuizen en boden de minste ontsnappingsmogelijkheden. Hier leefden de kinderen die gezien werden als moeilijke en abnormale ‘gevallen’: alle anderen werden zo snel mogelijk overgeplaatst naar

particuliere tehuizen en kolonies. In de Landsopvoedingsgestichten leerden inheemse jongens een vak en inheemse meisjes de kunst van het moderne huishouden. Er werden nauwelijks Indo-Europese kinderen geplaatst, die gingen zoveel mogelijk naar Indo-Europese instellingen om te zorgen dat ze niet zouden ‘verinlandsen’. De jongeren die vrijkwamen vestigden zich meestal in de steden om een poging te doen dat vak uit te oefenen.

In de particuliere tehuizen voor Indo-Europese jongeren was het leven gericht op het waarmaken van hun wettelijke status als Europeanen. Ze kregen Nederlandstalig onderwijs, leerden een vak, volgden een Christelijke godsdienst en werden geacht zich als betamelijke – doch bescheiden – Nederlanders te gedragen. Veel van de volwassen jongens gingen in de loop van de tijd bij het leger of de marine. Meisjes werkten vaak in de huishouding bij particulieren en soms in het onderwijs of de verpleging. In de Islamitische tehuizen van Muhammadijah en andere inheemse verenigingen werden de kinderen zo hoog mogelijk opgeleid, zodat ze een voortrekkersrol konden vervullen in de inheemse samenleving. De beoefening van de Islamitische godsdienst bepaalde het ritme van de dag en naast Westers onderwijs leerden ze ook traditionele inheemse vaardigheden als batik maken. In deze tehuizen stond sociale stijging veel centraler dan in de gestichten die door Nederlanders geleid werden.

De landbouwkolonies van Pro Juventute, het Leger des Heils en de Witte Kruis Kolonie boden relatief veel vrijheid aan hun merendeels Indonesische pupillen en scholing richtte zich op het aanleren van landbouwvaardigheden. Ontsnappen was makkelijk en daarom kwamen hier de jongeren terecht die zich redelijk gewillig opstelden. Veel van de pupillen bleven na hun ontslag uit de kolonie in de buurt. Ze kregen dan een stuk land ter bewerking waarop ze zelfstandig verder gingen met boeren, of ze werden onderwijzer of ondersteunend personeel op de kolonie. Op de Witte Kruis Kolonie, waar ook veel meisjes waren, ontstonden vaak romantische verbintenissen en werden kinderen geboren uit huwelijken tussen de volwassen ‘jeugdcriminelen’, wezen en vrije pupillen. In sommige gevallen haalden (ex-)pupillen zelfs hun broers, zussen en ouders naar de kolonie toe om daar samen een nieuw leven op te bouwen. De rol van hun Christelijke opvoeding, maar ook de aanwezigheid van nieuwe mogelijkheden om grond

te bewerken en de armoede thuis te ontsnappen, droeg in grote mate bij aan deze ontwikkelingen.

De koloniale staat was een ambitieuze maar gefragmenteerde staat die met beperkte middelen een enorm grondgebied bestuurd en tot ontwikkeling trachtte te brengen. Door partnerschappen met particuliere organisaties en verenigingen ontstond een zeer divers heropvoedingssysteem. Deze lappendeken van gestichten en tehuizen veranderde door de Tweede Wereldoorlog van kleur maar verdween niet. Oranje-Nassau is nu een weeshuis voor Indonesische kinderen dat ook nog steeds vanuit Nederland gesponsord en gesteund wordt door oud-pupillen. De Witte Kruis Kolonie is veranderd in een Indonesisch-Christelijke landbouwkolonie waarop een mooi hotel staat, maar ook een weeshuis en kleine huisjes voor bewoners die nog altijd op de koffieplantages werken. Muhammadiyah is uitgegroeid tot de grootste Islamitische organisatie van Indonesië en haar weeshuizen, scholen en universiteiten zijn beroemd om hun goede opleidingen en de mogelijkheden die ze bieden aan zowel kansarme als kansrijke jongeren.⁹⁸¹ De beperkte draagkracht van de koloniale staat bood ruimte aan particuliere organisaties en individuen en deze initiatieven werden na de Tweede Wereldoorlog opnieuw opgepakt en vormgegeven.

Tot Slot

Was heropvoeding succesvol? Werd de kolonie veiliger? Hoe 'erg' was het nou eigenlijk voor jongeren in de gestichten? Zo maar een aantal vragen die mij in de loop der jaren gesteld werden door belangstellenden. Als historicus moet ik het antwoord op al deze vragen – en vele anderen – schuldig blijven. De realiteit van historisch onderzoek naar de bestrijding van jeugdcriminaliteit in voormalig Nederlands-Indië is dat er veel onduidelijk blijft door gebrek aan bronnen, middelen en tijd. Meer dan zestig jaar na dato bleek het lastig na te gaan wat er werkelijk van voormalige pupillen geworden was. De Nederlandse koloniale vonden hun eigen heropvoedingsbeleid zeer succesvol, en

⁹⁸¹ Zowel Yayasan Pa van der Steur als de voormalige Witte Kruis Kolonie (nu Agrowisata Salib Putih) heb ik in 2007 en 2009 in Indonesië kunnen bezoeken. Het oude koloniale weeshuis van Muhammadiyah in Yogyakarta was in 2009 ook nog in gebruik als weeshuis en kon bezocht worden. Zie voor meer informatie: <http://www.pavandersteur.org/nl/index.html>, <http://salibputih.blogspot.com/> en <http://www.muhammadiyah.or.id/>

schreven prachtige analyses over het merendeels goede gedrag van jongeren na hun vrijlating. Bevlogen heropvoeders en overheidsdienaren spraken echter niet persé de waarheid, ze hadden immers een belangrijke agenda: het legitimeren van de noodzaak van hun werk en de heropvoedingspolitiek in zijn geheel.

Aan het begin van mijn onderzoek was mijn grote wens het vinden van een Indonesische man of vrouw die ooit als veroordeelde minderjarige in een heropvoedingsgesticht had gezeten en mij daarover kon vertellen. Dan zou ik ‘echt’ te weten komen hoe het er nou aan toe was gegaan in een gesticht, hoe erg of hoe gewoon het was geweest, en wat er van hun leven geworden was. Dit bleek meer droom dan werkelijkheid: uiteindelijk kon ik niemand vinden die hierover uit eigen ervaring kon vertellen. De persoonsdossiers die bijgehouden werden in de gestichten en opgeslagen lagen bij het Departement van Justitie waren verdwenen of vernietigd, en zonder namen werd het zoeken naar een speld in een hele grote Indonesische hooiberg. Wel ontmoette ik via de Indische gemeenschap in Nederland twee bijzondere mensen die als Indo-Europese kinderen in gestichten hadden gezeten en me daarover vertelden. Zij waren geen veroordeelde jongeren maar konden door andere omstandigheden niet bij hun familie blijven wonen. Hun ervaringen zijn onderdeel geworden van dit proefschrift.